

TEZAURUL FEUDAL DE LA STĂUCENI—BOTOȘANI (SEC. XV—XVI)

GABRIELA COROLIUC

În anul 1964 Muzeul din Botoșani și-a sporit colecția de istorie cu un tezaur feudal compus din 25 obiecte de podoabă din argint și argint aurit : o cataramă, o pafta, 20 de aplice de curea, un inel-sigiliu și altul cu o piatră, un cercl și 111 monede.

Acest tezaur ce face obiectul intervenției noastre, a fost descoperit întâmplător în raza comunei Stăuceni, în locul numit „Pe Dos“, la circa 0,500 km vest de satul Victoria, pe partea dreaptă a șoselei ce duce spre Ștefănești. Piese recuperate atunci de directorul Muzeului raional, Simion Rață, pot fi văzute astăzi în cadrul expoziției de bază a muzeului, sala nr. 9, vitrina 3. În cele ce urmează, prezentăm câteva caracteristici ale acestor obiecte.

Catarama de curea (înv. nr. 407, F.A.E. nr. 45), este formată dintr-o verigă cvasi-ovală, lătită în partea centrală, cu două orificii mici spre vîrf și prinsă de o placă dreptunghiulară printr-un ax ce trece prin două verigi scurte ale plăcii și prin capătul în torsadă al acului cataramei. Acest ac este desprins de corpul cataramei fiind vizibilă o ruptură proaspătă. Marginile verigii au la exterior un șir de proeminențe rotunjite, iar în interior, linia de margine este curbată simetric, lateral și spre vîrf.

Placa cataramei este dublată de o foaie de argint simplă avînd două nituri de prindere. Atît veriga cît și placa sînt decorate cu un motiv floral stilizat, aceasta din urmă avînd două registre decorative nedelimitate. În privința tehnicii de execuție, catarama este de argint, turnată și ajurată, are o lungime de 7,9 cm, lățimea de 3,6 cm, grosimea de 0,7 cm și o greutate egală cu 35,5 g.

Paftaua (înv. nr. 406, F.A.E. nr. 44) este de formă dreptunghilară, dublată de o placă simplă cu două nituri de prindere, păstrîndu-se astăzi doar unul singur, iar la un capăt se găsește o verigă prinsă pe un inel de susținere.

Placa superioară este decorată în jur cu motive florale stilizate ce încadrează în două medalioane circulare două figuri de păsări : un vultur și un corb, în profil cu ciocurile spre interior. Părțile laterale sînt gravate cu două șiruri de caneluri încadrate de un chenar gravat și el cu hașuri oblice. De fapt acest chenar formează un registru despărțit prin

două caneluri de registrul următor ce este decorat tot în jur cu cinci mănunchiuri de flori, mari și mici, din care se păstrează doar trei, două mănunchiuri mari și unul mic. Paftaua este de argint și măsoară 9,4 cm lungime, 3,9 cm lățime, 0,8 cm grosime și greutatea egală cu 68 g.

În privința aplicelor de curea, (înv. nr. 408-414, F.A.E. nr. 45-51) în număr de 20, din care 18 întregi și 2 fragmentare, nu ne vom opri asupra caracteristicilor acestora, întrucât sînt publicate de M. Marin Popescu în lucrarea „Podoabe medievale în Țările Române”, Ed. Meridiane, Buc., 1970, avînd ca număr de catalog de la 163 la 168. Remarcăm doar faptul că autorul lucrării susnumite indică greșit locul descoperirii tezaurului — Stîncești — în loc de — Stăuceni, — în punctul „Pe Dos”.

Inelul-sigiliu, (înv. nr. 415, F.A.E. nr. 52) este din argint aurit, masiv, lucrat dintr-o singură bucătă, o verigă groasă, cu o proeminență în partea interioară, probabil de la turnare, cu sigiliul de formă circulară. Parțial inelul prezintă un decor în tehnica gravării, două caneluri orizontale, alta mai mult unghiulară, un decor floral, toate simetrice. Suportul sigiliului prezintă gravuri radiale. Sigiliul este decorat de jur împrejur cu striuri verticale, scaunul sigiliului gravat cu un cerc spre exterior, iar în cîmp cîteva semne mult stilizate ce par a fi inițialele numelui purtătorului : H/I ? sau M/I ?. În orice caz este mai greu de precizat cui a aparținut acest sigiliu. Dimensiunile piesei sînt : 3,5 cm lățime, 3 cm h., 2 cm diametru și 33,5 g greutate.

În privința celui de al doilea inel, (înv. nr. 416, F.A.E. nr. 53), din argint, este format dintr-o verigă lată, cu două caneluri, cu petele trecute una peste alta, sudate, peste care s-a aplicat un ornament din tablă de argint cu zece festoane. Șase festoane sînt ornamentate cu piramide de granule puțin aplatizate, dispuse 3+1, la două festoane lipsește ornamentul, iar două festoane nu se mai păstrează. În mijlocul inelului se găsește un chaton de prindere a unei pietre, care nu s-a păstrat, montura fiind înconjurată de un inel din sîrmă groasă de argint peste care s-a înfășurat un fir subțire de argint. Dimensiunile sînt : 2,4 cm lățime, 0,5 cm h., 0,1 cm diametru, 0,1 cm grosime, 5,5 g greutatea.

Cercelul de argint, cu nr. inv. 417, F.A.E. nr. 54, are forma unei semilune, executat dintr-o verigă groasă, inelară, cu capătul îngroșat răsucit în exterior, iar celălalt capăt se subțiază treptat și prezintă o ruptură. Pe corpul cercelului există un manșon inelar. Între acest manșon și capătul răsucit, care formează o verigă de prindere, se găsește o plăcuță de argint prinsă pe corpul cercelului în exterior. Pe plăcuța aceasta sînt patru piramide din tuburi foarte scurte dispuse 3+2+1, constituind montura. Dimensiunile cercelului sînt 2,3 cm h., 0,3 cm grosime, 0,7 cm diametrul, greutatea 3 g.

Separat de corpul propriu-zis al cercelului se mai păstrează o sferă mică, formată din două jumătăți sudate cîndva, astăzi dezlipite. Sfera are un pol aplatizat, iar la celălalt pol se găsește o urechiușă de prindere. Această piesă, după părerea noastră, pare a nu face parte din componența cercelului, fiind separată, un năsturaș sau un buton de la la îmbrăcăminte.

Aşa după cum am mai menţionat, tezaurul de la Stăuceni-Botoşani, mai cuprinde şi 111 monere feudale. Aceste monede sînt denari de argint, emisiuni ale regilor Ungariei şi se repartizează astfel : 81 piese de la Matei Corvin ; 29 piese de la Wladislaw II Jagello şi un singur denar de la Ludovic II, purtînd data — 1520 —. Alături de această piesă datată, mai există încă una din anul 1506 din timpul lui Wladislaw II. În rest celelalte monede nu au anul de emisiune.

Monedele ungureşti conţin pe avers stema Ungariei, (scutul cu laturile drepte), legenda scrisă fie între două cercuri perlate, fie între un cerc perlat în exterior şi neperlat în interior, sau cerc neperlat în exterior şi perlat în interior. Cuvintele sînt despărţite uneori prin puncte, altele printr-o rozetă cu cinci petale.

Pe monedele de la Matei Corvin, de altfel cele mai vechi din tezaur, în mijlocul scutului se află corbul corvinian. Pe reversul monedelor se găseşte Madona cu pruncul în braţul din stînga, stînd pe tron, cu vâl sau nimb ; legenda scrisă între cercuri perlate sau neperlate la fel ca pe avers, iar în cîmp siglele : K/H ; K/B ; K/S ; K/MA ; indicînd monetăria de la Kremnitz şi iniţialele monetarilor ¹.

Analizînd obiectele de podoabă şi monedele din tezaurul de la Stăuceni-Botoşani, considerăm că acestea aparţin secolului al XV-lea şi al XVI-lea. Datarea ne este uşurată de existenţa monedelor cît şi a numeroaselor descoperiri de acest fel nu numai în ţara noastră, dar şi în ţările vecine de la sud şi sud-vest, Bulgaria Iugoslavia, Ungaria ². Obiectele de podoabă provin probabil dintr-un atelier transilvănean de prelucrare, care a păstrat în privinţa tehnicii de execuţie, elemente balcanice şi chiar mai vechi de tradiţie bizantină. Dar tot atît de bine puteau fi executate şi într-un atelier local, fiind destinate boierimii şi negustorimii orăşeneşti.

Referitor la catarama de curea, remarcăm faptul că există o analogie aproape perfectă cu o cataramă descoperită la Cotul Morii, Popricani (Iaşi) ³ în ceea ce priveşte placa dreptunghiulară şi sistemul de prindere, iar forma verigii este asemănătoare cu catarama descoperită în tezaurul medieval de la Orbeasca de Jos (Teleorman) ⁴.

În privinţa tehnicii de execuţie a aplicelor din tezaurul de la Stăuceni, putem găsi un precedent cronologic în tezaurul feudal timpuriu de

1 Székely Zoltán, „Un tezaur monetar din sec. al XVI-lea găsit la Satu Mare“, în SCIV, vol. II, Buc., 1957, p. 242.

2 Dinu V. Rosetti, „Tezaurul de podoabe medievale de la Olteni (Teleorman) şi elementele lor bizantine“, în Buletinul Monumentelor Istorice, anul XLI, nr. 4/1972, p. 3.

3 Eugenia Neamţu, „Obiecte de podoabă din tezaurul medieval de la Cotul Morii, Popricani (Iaşi), „în Arheologia Moldovei, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1961, p. 283, fig. 1/3 şi 5/5 ; M. M. Popescu, „Podoabe medievale în Țările Române“, Ed. Meridiane, Buc., 1970, p. 77, cat. 208, Reproduceri, pl. 101.

4 N. Constantinescu şi Al. Marinescu, „În problema satelor medievale de pe Vedeia şi Teleorman : descoperirile arheologice de la Gurueni şi Orbeasca de Jos (Alexandria), în „Revista Muzeelor“, nr. 1/1966, p. 71, fig. 3/1 ; N. Constantinescu, „Un tezaur feudal de monede şi obiecte de podoabă, de pe valea Teleormanului“, în SCIV nr. 3/1966, p. 551, fig. 1/1.

la Voinești-Iași⁵, în tezaurul descoperit la Olteni (Teleorman)⁶ și în cel descoperit la Orbeasca de Jos (Teleorman)⁷.

În legătură cu inelele din tezaurul în discuție, remarcăm asemănarea inelului cu piatră, în ceea ce privește tehnica de execuție, cu unul din inelele descoperite tot în apropierea Botoșanilor, cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse în campania din 1970-1972 în așezarea medievală din sec. XII-XIV de pe Dealul Hudumului⁸.

Deasemeni, forma semilunară a cercelului din tezaurul de la Stăuceni-Botoșani, se întâlnește și la un cercel descoperit la Retevoești-Argeș⁹, iar în privința monturii exterioare găsim oarecare asemănare cu doi cercei din tezaurul de la Cotul Morii, Popricani (Iași)¹⁰.

Dacă ne gândim la alte descoperiri monetare de pe teritoriul județului Botoșani¹¹, ca de altfel în întreaga Moldovă, putem conchide că, marea cantitate de monede ungurești ne indică intensificarea relațiilor economice, a schimbului permanent de produse cu Transilvania, a exportului de vite moldovenești în această țară¹².

Tezaurul în discuție a aparținut cu siguranță tagmei boierimii moldovene și a fost îngropat probabil după anul 1520, an ce se găsește pe cea mai nouă monedă din tezaur, într-o perioadă când societatea feudală moldovenească trecea prin momente critice. Nu este exclus ca tezaurizarea să se fi făcut în toamna anului 1523, când în Moldova au avut loc puternice frământări interne, determinate de tendința lui Ștefăniță Vodă de a limita puterea marii boierimi în stat¹³.

Acestea sînt cîteva constatări pe marginea analizei făcute asupra obiectelor de podoabă și a monedelor din tezaurul de la Stăuceni-Botoșani, privind caracteristicile lor tehnice și stilistice, precum și cîteva implicații de ordin social-economic, politic și cultural asupra evoluției societății românești la sfîrșitul sec. al XV-lea și în prima jumătate a sec. al XVI-lea.

5 Dan Gh. Teodor, „Tezaurul feudal timpuriu de obiecte de podoabă de la Voinești — Iași”, în *Arheologia Moldovei*, I, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1961, p. 245.

6 Dinu V. Rosetti, Op. cit.

7 N. Constantinescu și Al. Marinescu, Op. cit.; N. Constantinescu, Op. cit.

8 Victor Spinei și Rodica Popovici-Baltă, „Principalele rezultate ale săpăturilor de la Hudum — Botoșani din anii 1970—1972”, în „Dni trecutul județului Botoșani”, 1974, p. 115, fig. 5/1 și 5/5.

9 M. M. Popescu, Op. cit., p. 20.

10 Eug. Neamțu, Op. cit., p. 284, fig. 1/9; 13, sau fig. 3/1 și 2.

11 Eug. Neamțu, „Tezaurul medieval de la Stăuceni—Tocileni”, în *Arheologia Moldovei*, IX, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1980, p. 121-122. „Tezaurul de la Zlătunoaia—Lunca, Botoșani”, în *Rev. Muz. nr. 2/1979*, p. 59.

12 C. Mătasă, O. Iliescu și V. Mihăilescu-Bîrliba, „Circulația monetară în Moldova în sec. al XVI-lea”, în *Arh. Mold.*, vol. VII, Buc., 1972, p. 374.

13 Eug. Neamțu, Op. cit., p. 291.

Résumé

En 1964, dans la collection du Musée d'histoire de Botoșani, est entré un trésor qui contient des bijoux et des monnaies médiévales. Ce trésor a été découvert par hasard dans le village de Stăuceni, du département de Botoșani.

Le trésor de Stăuceni comprend et 111 monnaies médiévales d'argent, qui sont dinars hongrois du temps de Matei Corvin, Wladislav II Jagello et Ludovic II.

Du point de vue chronologique, historique et culturel, ce trésor est facilement encadré dans les XV-ème et XVI-ème siècles, parcequ'on connaît dans notre patrie, d'autres découverts de même genre.